

ставин. Застосування нових технологій сприятиме оптимізації перевезень готівки, мінімізує фізичний контакт робітників, касових працівників та інкасаторів у процесі зберігання, здійснення операцій з готівкою та її перевезення, забезпечить надійну якість оброблення банкнот і монет національної валюти, на всіх етапах переміщення і зберігання готівки зведе до мінімуму вірогідність її втрати.

Список літератури

1. Васильков, В. ICCOS-2009: повлиял ли мировой финансовый кризис на наличное денежное обращение? [Текст] / В. Васильков // Банкноты стран мира. – 2009. – № 5. – С. 18–22.
2. Готівковий грошовий обіг: моделі, стандарти, тенденції [Електронний ресурс] // Матеріали Другої міжнародної конференції (м. Москва, 3–4 липня 2008 р.). – Режим доступу : <http://www.asros.ru>.
3. Джефф, Я. Главная задача ICCOS – поддерживать тезис об эффективности наличных денег [Текст] / Я. Джефф // Банкноты стран мира. – 2009. – № 5. – С. 23–25.
4. Ионов, В. М. Централизация обработки наличности [Текст] / В. М. Ионов // Банкноты стран мира. – 2005. – № 11. – С. 34–35.
5. Концепція вдосконалення організації роботи з готівкою в Україні на 2008-2012 роки [Електронний ресурс] : Постанова Правління Національного банку України від 24.06.2008 № 177. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
6. Юров, А. В. Наличные деньги и электронные средства платежа: оценка перспектив [Текст] / А. В. Юров // Деньги и кредит. – 2007. – № 7. – С. 37–42.

Summary

In the article the current situation of cash turnover in Ukraine is analyzed, the main directions of its improvement are specified and the system of measures to improve the cash handling organization in the National bank and banking institutions of Ukraine is grounded.

Отримано 08.09.2010

УДК 330.332(075.8)

Л.О. Аксьонова, канд. екон. наук, доц.,

В.П. Курач, канд. техн. наук, доц.,

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Важливою групою фінансових інструментів банківського інвестування сьогодні, призначення яких стабілізувати доходи банку через забезпечення грошових надходжень, є фондові важелі. Їх ефективно використання разом з вдосконаленням законодавчої бази сприятиме реалізації інноваційно-інвестиційної моделі економічного розвитку країни.

Ключові слова: іноземні інвестиції, інвестиційне кредитування, сек'юритизація, банківське інвестування.

Постановка проблеми. Забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в Україні залишається питанням стратегічної важливості, від реалізації якого залежать динаміка соціально-економічного розвитку та можливість модернізації національної економіки.

Спад темпів приросту прямих іноземних інвестицій в економіку України пояснюється впливом світової фінансово-економічної кризи на рух капіталу, а також курсовою різницею, яка виникла у зв'язку із девальвацією курсу гривні до долара США.

Останню проблему вирішити складно, оскільки Україна не володіє достатньо розвиненими фінансовими інструментами, які дозволили б страхувати валютні ризики.

Значна частка іноземних інвестицій в економіку України сьогодні спрямовується у промисловість, зокрема й у переробну галузь (19,4 %), та фінансову діяльність (21,1 %) [2].

Таку тенденцію можна вважати сприятливою для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, оскільки інвестиції надходять на оновлення основних фондів та започаткування нових технологій виробництва.

Повернення іноземних інвесторів, що намітилося, можна розцінити як позитивний сигнал, який свідчить про відновлення довіри до України, оздоровлення економіки та початок виходу з кризи.

За експертними оцінками, головними об'єктами для закордонного капіталу стали проекти в Євро-2012 та банківський сектор.

Отже, в цілому Україна і тепер залишається привабливою для інвестицій, водночас вона не знаходиться осторонь світових процесів, є достатньо інтегрованою у світове господарство, а порушення макростабільності на зовнішніх ринках відображається на внутрішніх проблемах.

Сучасна банківська інвестиційна діяльність виконує важливі макроекономічні (мобілізація великих капіталів, необхідних для інвестицій та розширення виробництва; інвестиційний перерозподіл вільних ресурсів на грошових ринках і на ринках капіталів; забезпечення безперервності процесу відтворення основних засобів і процесу суспільного відтворення; підвищення загальної ефективності та конкурентоспроможності економіки) і мікроекономічні (важливе джерело одержання прибутку, підтримання необхідної ліквідності, збереження коштів до появи можливостей вигіднішого їх розміщення, зменшення ризиків через диверсифікацію вкладень коштів) функції.

Цим та іншим проблемам присвячені роботи таких авторів, як І.Т. Балабанов, І.А. Бланк, В.В. Бочаров, Ю. Брігхем, Р. Брейлі, Є.Г. Велічко, І.М. Волков, Л.Д. Гітман, М.Д. Джонк, Л. Крушвіц, А.В. Омельченко, А.А. Пересада, С.І. Прилипко, Ф.Д. Фабощі, В.Г. Федоренко, У. Шарп, Б.М. Щукін та інші.

Метою даного дослідження є розкриття особливостей механізму залучення іноземних інвестицій, аналіз сучасного стану вітчизняного банківського інвестування та визначення основних напрямків його розвитку з огляду на проблеми банківської системи України.

Виклад основного матеріалу. В останньому рейтингу країн за рівнем умов сприяння веденню бізнесу Світового банку Україна посідає 145-те місце.

Європейська бізнес-асоціація провела перші вимірювання сприйняття її членами інвестиційного клімату України у вересні 2008 року і отримала 3,1 бала за 5-бальною шкалою, де 5 – однозначно сприятливий, а 1 – однозначно несприятливий.

У листопаді цей показник знизився до 2,3 бала (швидше несприятливий), а в лютому 2009 року – до 2 балів, що дорівнює історичному мінімуму. Останні вимірювання в жовтні 2009 року показали результат в 2,3 бала. Інвестори очікують позитивних змін і підвищення рейтингу України до 2,8 на початку 2010 року [2].

Найбільш істотний вплив на інвестиційну діяльність банків у 2009 році мали:

- грошово-кредитна політика регулятора, що обмежує ліквідність і кредитну активність банківських установ;
- зниження якості робочих активів банків, що стало основною причиною збитковості ряду фінансових установ;
- позитивне вирішення питань рекапіталізації окремих банків за рахунок держави;
- підвищення довіри населення до банківської системи й, відповідно, поступове повернення коштів населення в банківський сегмент.

Грошово-кредитна політика НБУ була спрямована на стримування інфляційних процесів і стабілізацію валютного курсу. За допомогою різноманітних інструментів грошово-кредитного регулювання й адміністративного тиску в 2009 році була досягнута певна стабілізація валютного ринку [5].

Незважаючи на те, що кількість проблемних фінансових установ залишилася досить значною (17 банків мали тимчасову адміністрацію за станом на 21.12.2009), частина коштів громадян повернулася в банківську систему.

При загальному зниженні активів банків питома вага високоліквідних активів у банківській системі за рік збільшилася з 9,45 до 10,79 %. Зріс також рівень покриття ліквідними активами короткострокових пасивів, що на кінець року в цілому по банківській системі становив 32,63 % [1].

Проте показники ліквідності більшості фінансових інститутів залишаються досить низькими.

Збиткова діяльність значної кількості банків, а також уцінка активів привели до зменшення балансового капіталу банківської системи до 112,6 млрд. грн., при цьому в 6 фінансових установах капітал був негативним.

Істотна частина прибутку минулих років була перенесена банками в резервний та інші фонди, що трохи поліпшило структуру капіталу банків. Нарощування статутних капіталів банків було несуттєвим.

Потреба банківської системи країни в капіталі для покриття потенційних і поточних збитків залишається досить значною, при цьому можливості (і бажання) акціонерів з нарощування капіталу банків обмежені.

У даний момент неурегульованими залишаються питання збільшення статутних фондів окремих, раніше заявлених банків, за рахунок держави, а також виконання банками (у тому числі дочірніми підрозділами іноземних фінансових груп) рекомендацій з нарощування капіталу за результатами стрес-тестування.

Банківська система України має сьогодні досить диверсифіковану ресурсну базу за різними джерелами залучення. Хоча клієнтські депозити й залишаються основним джерелом фінансування активних операцій, значну частину пасивної бази формують кошти НБУ, інших банків (у тому числі залучені для транзитного кредитування й за операціями SWAP), а також зовнішні запозичення [5].

Через відсутність альтернативних джерел інвестування, протягом періоду, що аналізується, спостерігався незначний приплив депозитів фізичних осіб (приріст на рівні 4 %).

Загальний зовнішній борг банківської системи за станом на 1 січня 2010 р. сягає 37,6 млрд. дол. (на початок II півріччя – біля 35 млрд. дол.) і більш ніж на 80 % складається з довгострокових запозичень [1].

Однак на міжнародних ринках капіталу спостерігається поліпшення рівня оцінки позичальників ринків, що розвиваються (про що свідчить динаміка індексів IMBI + і CDS3), що може підвищити шанси вітчизняних банків на успішну реструктуризацію зовнішніх зобов'язань.

Основна частина заборгованості банків за борговими цінними паперами, загальний обсяг яких на кінець II півріччя 2009 року становив 16,1 млрд. грн., або 2,2 % у зобов'язаннях банківської системи, припадає на дочірні банки іноземних фінансових груп і державні банки [1].

Значний обсяг міжбанківських ресурсів був запозичений в іноземних кредиторів (зокрема й від материнських банків) у рамках відкритих кредитних ліній підтримки, а також від інших банків з метою хеджування валютного ризику (двосторонні операції на умовах SWAP).

Друге півріччя 2009 року, як і попереднє, характеризувалося низькою кредитною активністю банків і їхньою посиленою роботою з погашення або реструктуризації раніше виданих кредитів. У періоді, що аналізується, кредитування економіки й населення здійснювали лише окремі фінансові установи (в основному державні банки, а також дочірні структури російських банків). У більшості банків кредитні програми або припинені, або ж умови видачі кредитів стали більш жорсткими. У цілому по банківській системі спостерігалось зменшення обсягів і погіршення якості дохідних активів.

Заборгованість за кредитами нефінансових корпорацій збільшилася на 2 %, що було досягнуто в основному за рахунок короткострокового кредитування державних компаній.

Обсяг кредитів, наданих фізичним особам, щомісяця зменшувався в середньому на 1-2 %, а на кінець 2009 року становив 254,7 млрд. грн. (з нарахованими відсотками). При цьому кредити населенню в національній валюті становлять менш ніж 30 % від загальної заборгованості фізичних осіб, що свідчить про істотну залежність якості активів банків від валютно-курсової політики держави [1].

У 2009 році негативний фінансовий результат продемонстрували 64 банки, в ряді банківських установ збитки привели до значного зменшення капіталу.

Основними причинами збиткової діяльності системи були висока вартість ресурсів, а також значне погіршення якості активів. Останнє привело до збільшення відрахувань у резерви на покриття можливих втрат від активних операцій. При цьому операційна діяльність у більшості банків залишалася прибутковою, а показники чистої процентної маржі й спреда на кінець 2009 року збільшилися й становили 6,31 і 5,45 % відповідно.

Слабкий наявний ресурсний потенціал банківської системи України і його нестабільність значно обмежують інвестиційні операції банків.

Причинами невідповідності ресурсної бази потребам банків щодо здійснення інвестицій є незадовільне функціонування грошово-кредит-

ної системи, низький рівень монетаризації економіки, недосконалість законодавства, що призводить до переміщення грошей у позабанківський тіньовий обіг та відтоку капіталів за межі України.

В Україні суттєвого нарощування капіталу банків за ринкових умов не відбувається через те, що рівень віддачі на банківський капітал є невисоким і коливається в межах 7-9 %, що нижче від світових орієнтирів [5].

Серед позитивних факторів останнього часу слід відзначити те, що приплив восени 2009 року 835 мільйонів доларів прямих іноземних інвестицій і невелике сальдо погашення зовнішніх кредитів та облігацій – 491 млн. доларів – дозволили вдвічі скоротити дефіцит платіжного балансу [4].

Банки вперше за останні місяці зуміли забезпечити чистий приплив валюти у вигляді короткострокових кредитів – на 469 мільйонів доларів. Разом з незначним посиленням відтоку наявної валюти з банківської системи це дозволило зменшити дефіцит зведеного балансу України в грудні вдвічі порівняно з попереднім місяцем – до 1,35 мільярда доларів.

Прямі інвестиції зросли в основному завдяки збільшенню статутних фондів банків з іноземним капіталом. На думку аналітиків, зростання припливу валюти в країну буде зберігатися й надалі, а продовження реструктуризації позик значно зменшить попит на валюту.

Крім того, Міжнародна фінансова корпорація (IFC, група Світового банку) в 2010 планує реалізувати близько 10 проектів у банківському секторі України, з огляду на вже розпочаті проекти [3].

IFC орієнтується на співпрацю з системними банками, а також із середніми фінансовими установами, які працюють у певних нішах або ж мають продукти, яких немає в інших банків.

Міжнародна фінансова корпорація планує кредитувати українські банки, підтримуючи їх ліквідність, вливати гроші в капітал, а також працювати з проблемними активами.

IFC вивчає можливості впровадження нових продуктів з кредитування банків з метою підтримки реального сектора економіки. Зокрема, мова йде про відновлення кредитування малого і середнього бізнесу, мікrokредитування, фінансування страхового бізнесу, у тому числі страхування сільськогосподарських ризиків.

У 2010 році IFC має намір збільшити інвестиції в Україну більш ніж удвічі – до 0,5 млрд. дол. Минулого фінансового року IFC інвестувала в українську економіку 192 млн. дол. Як повідомлялося, у поточному році два українські банки стали партнерами IFC у рамках програми торговельного фінансування – у жовтні IFC виділила 20 млн. дол.

ОТР Банку, а в липні – 40 млн. Укрексімбанку. У липні ІФС також виділила 20 млн. дол. МегаБанку для зміцнення капіталу й посилення його ліквідності [3].

Результати досліджень свідчать про те, що найбільш важливою групою фінансових інструментів банківського інвестування сьогодні є фондові важелі, призначення яких стабілізувати доходи банку через забезпечення грошових надходжень. До таких інструментів фондового ринку належать такі: ОВДП, ОДЗП, КОВДП, корпоративні облигації, акції, ощадні сертифікати, іпотечні цінні папери, операції РЕПО, андеррайтинг та інші. Їх значення та роль у перспективі ще більш зростатимуть.

Новим джерелом поповнення інвестиційного капіталу може стати і сек'юритизація. Вона має особливо важливе значення для залучення довгострокового фінансування та збільшення інвестиційного потенціалу українських банків за рахунок іноземних інвестицій.

Застосування сек'юритизації позитивно вплине на діяльність вітчизняних банків, дозволить їм ефективно регулювати ліквідність, мінімізувати ризики, поліпшить показники капіталізації та збільшить обсяги кредитування реального сектора і домогосподарств, що стабілізуватиме темпи економічного зростання.

Протягом останніх років Україна успішно реалізувала низку практичних кроків, які сприяли активній інтеграції до світового економічного простору та зростанню інвестиційної привабливості [2]:

- підписано міждержавні угоди про сприяння і взаємний захист інвестицій з понад 70 країнами світу;
- укладено понад 60 міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування практично з усіма країнами СНД, Європи, багатьма країнами Азії, Північної та Південної Америки і кількома країнами Африки;
- ратифіковано Вашингтонську конвенцію 1965 року про порядок вирішення інвестиційних суперечок між державами та іноземними особами;
- Україна набула статусу повноправного члена СОТ з 16 травня 2008 року;
- Український центр сприяння іноземному інвестуванню став членом Міжнародної асоціації агентств сприяння інвестиціям (WAIPA).

Усвідомлюючи важливість поліпшення інвестиційного клімату в Україні, головним завданням на короткострокову перспективу є удосконалення необхідної правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного

клімату й формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

У зв'язку з цим одним із пріоритетних завдань з подолання кризи є стимулювання інвестиційної діяльності, а саме:

- розвиток регульованого фінансового ринку, що дозволить хеджувати валютні ризики і допоможе багатьом компаніям-інвесторам подолати відчуття непередбаченості щодо української економіки;
- подолання проблем у сфері оподаткування, насамперед ліквідація різниці між офіційним і комерційним валютними курсами;
- зменшення відтоку капіталу;
- сприяння зростанню рівня капіталізації національних заощаджень та обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну;
- створення умов для прискорення технологічної модернізації вітчизняного виробництва з метою підвищення його енергоефективності та конкурентоспроможності;
- створення нормативно-правової бази для заохочення вкладення довгострокових фінансових інвестицій;
- розробка єдиних інструкцій з оцінки імпортованих товарів і послуг митною службою;
- забезпечення своєчасного повернення податку на додану вартість;
- сприяння укладанню угод про розподіл продукції;
- залучення додаткових фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних проектів.

Для сприяння інвестиційному процесу розроблено такі нормативно-правові акти:

- Закон України “Про загальні засади розвитку державно-приватного партнерства в Україні”, основною метою якого є створення умов для підвищення конкурентоспроможності державного сектора економіки шляхом більш ефективного використання державного майна, залучення інвестицій в економіку України, модернізацію промислової та соціальної інфраструктури, підвищення якості товарів, робіт і послуг;
- проект Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” (щодо угод про розподіл продукції), який спрямований на удосконалення законодавства України у сфері надрокористування і інвестиційної діяльності. Зазначений законопроект уточнює правові основи відносин, які виникають у процесі здійснення українських та іноземних інвестицій у пошук, розвідку та видобування корисних копалин у межах території України;

- проект Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” (щодо прав концесіонерів), прийняття якого дозволить посилити державні гарантії прав концесіонерів, що в свою чергу створить сприятливі умови для проведення концесійної діяльності з метою підвищення ефективності використання державного і комунального майна та додаткового залучення інвестицій у відповідні галузі економіки;
- проект Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про інвестиційну діяльність”. Законопроектом передбачено запровадження державної реєстрації інвестиційних проектів та ведення єдиного державного реєстру інвестиційних проектів, що підтримуються державою;
- проект Закону України “Про індустріальні (промислові) парки”. Метою прийняття законопроекту є створення на території України належних умов для забезпечення диверсифікації структури економіки регіонів, розвитку сучасної виробничої та ринкової інфраструктури, підтримки економічного розвитку територій, залучення інвестицій.

У рамках розвитку конструктивного діалогу влади та бізнесу створено раду інвесторів при Кабінеті Міністрів України та Національну агенцію України з іноземних інвестицій та розвитку, які займатимуться розробкою проектів та цільових планів інвестиційного розвитку територій, а також удосконаленням нормативно-правової бази з питань іноземного інвестування.

Водночас у 2009 році центральними органами виконавчої влади здійснювалися заходи щодо удосконалення нормативно-правової бази, спрямованої на:

- дерегулювання підприємницької діяльності, лібералізацію ділової активності та створення ефективного конкурентного середовища;
- реформування податкової системи;
- розвиток корпоративного управління;
- поліпшення інвестиційного клімату в процесі приватизації;
- удосконалення та підвищення ефективності державного управління;
- стимулювання довготермінового банківського кредитування;
- розвиток фондового ринку;
- усунення структурних деформацій в економіці та розвиток інфраструктури внутрішнього ринку;
- залучення інвестицій у наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність тощо.

Висновки. Нарощування інвестицій без структурних змін в економіці, без підпорядкування інвестиційної політики вирішенню стратегічних завдань економічної політики держави не буде доцільним з точки зору підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Наведені заходи щодо удосконалення державної інвестиційної політики спрямовані на якісну зміну структури національної економіки та реалізацію інноваційно-інвестиційної моделі економічного розвитку.

Список літератури

1. Офіційний веб-сайт Асоціації українських банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.aub.com.ua.
2. Офіційний веб-сайт Державної агенції України з інвестицій і інновацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.in.gov.ua>.
3. Офіційний веб-сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://me.kmu.gov.ua>.
4. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.
5. Офіційний веб-сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

Summary

Nowadays fond levers are an important group of financial instruments of bank investment which are intended to stabilize bank's profit by providing money inflows. Their efficient use together with the improvement of legislative foundation will promote realization of an innovative investment model of the country's economic development.

Отримано 31.08.2010

УДК 336.018

О.А. Добровенко, ВАТ "Ощадбанк", м. Київ

КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЙ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті досліджується сутність та місце конкурентної переваги у розвитку концепцій стратегічного управління. Увагу зосереджено на порівняльному аналізі розуміння та пошуку джерел формування стійкої конкурентної переваги фірми різними концепціями: концепцією ринкового позиціонування, ресурсною концепцією, концепцією динамічних здібностей і міжорганізаційним підходом.

Ключові слова: конкурентна перевага, концепція динамічних здібностей, ресурсна концепція, ринкове позиціонування, стратегічне управління.